

УДК 378.046-021:339.165.5

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Олександр Васильович Ісаєнко

здобувач Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Анотація

У статті доведено педагогічну доцільність виявлених і визначених концептуальних положень щодо управління захистом прав науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти на об'єкти інтелектуальної власності, проаналізовано ефективність упровадження моделі управління захистом прав цієї категорії працівників на об'єкти інтелектуальної власності в контексті розвитку ринково-суспільних відносин.

Ключові слова: *заклади ППО, науково-педагогічні працівники, системний підхід, об'єкти інтелектуальної власності, педагогічний експеримент.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку національна система законодавства зазнала глибокої трансформації. Оновлено значну кількість правових інститутів, які забезпечують реалізацію прав і свобод громадян. Відбувся перегляд багатьох галузей законодавства на проголошених Конституцією України принципах. Особливих змін зазнали конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне, земельне законодавства. Прийнято більшість кодексів, у тому числі Цивільний, Кримінальний, Земельний, Митний, Бюджетний, Сімейний, Господарський та інші.

Важливим напрямом формування суспільного інтелектуального потенціалу є розвиток мотиваційних процесів у науковому та освітньому середовищі професійної діяльності науково-педагогічних працівників (НПП), зокрема післядипломної педагогічної освіти (ППО), здатних генерувати нові ідеї і втілювати їх у реальні технології, продукти та послуги [1].

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Питанням захисту прав інтелектуальної власності присвячено чимало наукових робіт як зарубіжних, так й українських науковців, зокрема:

- авторські права з правової точки зору досліджували Б. Антимонов, К. Афанасьєва, М. Гордон, І. Дахно, В. Дозорцев, В. Дроб'язко, Г. Корчевний, О. Підпригора, Б. Прахов, О. Святоцький, В. Серебровський, І. Сіренко, Г. Флейшиць, Р. Шишка, Г. Якименко та ін.;
- предметом дослідження стали окремі питання захисту авторських прав науково-педагогічних працівників у працях С. Барабаша, О. Гоца, Р. Денисова, О. Мельника та ін.;
- проблемні питання формування правових знань науково-педагогічних працівників, в тому числі щодо знань в сфері інтелектуальної власності (ІВ) у системі ППО, досліджували Л. Карашук, В. Олійник, О. Панова, Н. Саприкіна та ін.

Питання правового захисту науково-педагогічних працівників закладів ППО на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), а також їхньої готовності до такого захисту як у змістовому, так і технологічному аспектах залишається недостатньо дослідженим. Це зумовлює необхідність розроблення та впровадження моделі управління захистом прав інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників.

Мета статті полягає в аналізі ефективності впровадження моделі управління захистом прав інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників (МЗППВ) на об'єкти інтелектуальної власності в контексті розвитку ринково-суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. З позицій системного підходу управління захистом прав НПП на об'єкти ІВ, зокрема його організація, реалізовано МЗППВ, яка має певну свободу вибору форм та являє собою цілеспрямовану єдину організаційну структуру, елементи якої взаємопов'язані та спільно функціонують для досягнення спільної мети, що визначає спрямованість та технологію проведення експериментальної перевірки авторської (робочої) гіпотези дослідження.

У контексті вищезазначеного визначено методику педагогічного експерименту, інструментарій та процедури проведення діагностики, проаналізовано початковий рівень правових знань НПП, а також систематизовано, проаналізовано та здійснено інтерпретацію отриманих даних тощо. Суттєвим в організації та проведенні педагогічного експерименту було те, що йому надано системного характеру з усіма його ознаками: цілеспрямованістю, поліструктурністю, варіативністю, керованістю, критеріальністю тощо.

Визначення такої суттєвості ґрунтувалося на розумінні, що управління правовим захистом НПП закладів ППО як реалізація класичних функцій вузівського менеджменту (організація, планування, контроль) буде

найефективнішим за умови здійснення різних рівнів і форм такого захисту, а саме: виявлення стану дослідженості проблеми правового захисту прав НПП на ОІВ у педагогічній теорії та практиці, а також організаційно-правових і педагогічних умов і технології управління формуванням правової культури НПП закладів ППО; розроблення технології проектування авторської МЗППВ та її експериментальної перевірки, виявлення особливостей та суттєвих ознак управління захистом прав НПП на ОІВ; упровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав інтелектуальної власності» у навчальних процес закладів ППО; розроблення рекомендацій щодо вдосконалення правового захисту НПП на об'єкти ІВ та здійснення онлайн-консультування в межах визначеної проблематики.

Досліджуючи ефективність управління захистом прав НПП на ОІВ, ми розмежували власне ефективність використання ресурсів навчальних закладів та результативність інтелектуальної діяльності працівників. Проте саме надійність такого захисту забезпечує стабільну інтелектуальну діяльність працівників закладів ППО і, відповідно, успішність реалізації стратегії розвитку цих закладів не лише як досягнення цілей, але й мінімізація витрат на забезпечення організаційно-правових і педагогічних умов такого захисту (ефективність). Тому нами визначено *комплексний критерій ефективності* впровадження авторської МЗППВ, який інтегрує ознаки позитивного результату організації та здійснення управлінських впливів на надійність, стійкість та оперативність здійснення правового захисту НПП на об'єкти ІВ з урахуванням вимог чинного законодавства.

Отже, комплексним критерієм ефективності впровадження МЗППВ ми вважаємо зростання ефективності захисту прав НПП на ОІВ шляхом системного управлінського впливу, підвищення рівня їхньої правової культури, удосконалення власної професійної діяльності шляхом використання сучасного інструментарію (засобів, технологій, процедур) реалізації функцій такого захисту з урахуванням скорочення терміну часу на їх виконання.

У процесі комплексного оцінювання ефективності управління правовим захистом НПП на ОІВ ми орієнтувалися на результати їхньої ІД та надійність такого захисту у визначений термін часу, а також проведення аналітичних процедур і самооцінки за невеликою кількістю показників з урахуванням особливостей та специфіки об'єктів вимірювання, доцільності застосування критеріїв, використання яких передбачає використання формалізованих показників.

Показники підвищення ефективності управління правовим захистом НПП на ОІВ шляхом упровадження МЗПІВ не завжди можна формалізувати. Тому значна їх частина (організаційні, функціональні, а також індикатори якості) формувалася на етапі розроблення авторської моделі, а їх рівень визначався локально, а саме: мета, цілеспрямованість, ієрархічність, цілісність, надійність, стійкість, здатність до розвитку, рівень, адаптація, перспективність тощо.

Нааявність високого рівня правової культури НПП є обов'язковою умовою для обґрунтованого вибору змісту, форми та методів захисту їхніх прав на об'єкти ІВ та управління цим захистом в межах здійснення професійної діяльності в закладах ППО [2]. Проте вивчення рівня такої культури НПП закладів ППО та форм її опанування на констатувальному етапі дослідження свідчить про недостатній її рівень, що унеможливує здійснення системного управлінського впливу (організаційний аспект) та є однією з організаційно-педагогічних умов здійснення надійного захисту прав на ОІВ, зокрема кількісного та якісного компонентів.

До оцінювальної процедури на цьому етапі було залучено понад 180 осіб, зокрема: слухачі УМО (категорія А – *проректори, завідувачі кафедр*), науково-педагогічні працівники УМО (категорія В), а також студенти (категорія С), які навчаються за спеціальністю «Управління навчальним закладом», вже мають досвід роботи в педагогічній сфері та планують. Опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації, а також НПП закладів ППО засвідчило потребу підвищення рівня їхньої правової культури, що потребує приросту знань та практичних навичок, зокрема з метою здійснення правового захисту в сфері інтелектуальної власності (рис. 1).

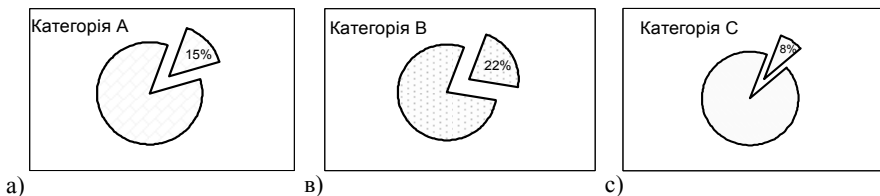

Рис. 1. Результати опитування визначених категорій респондентів щодо їхньої підготовки до правового захисту прав ІВ

Результати опрацювання анкет опитування на початковому етапі педагогічного експерименту свідчать, що більш підготовленою до правового захисту прав ІВ є НПП закладів ППО (категорія А і В).

Було виявлено, що 60,5 % респондентів відчувають труднощі у зв'язку з недостатністю правових знань, невмінням вирішувати практичні правові питання науково-педагогічної діяльності; у 4,8 % респондентів відмітили наявність правового нігілізму (загальне негативне, поверхневе, неухажне ставлення до права); правова компетентність НПП закладів ППО у (59,7 %) має адаптивний, а у 29,8 % – нормативний рівні сформованості; найслабкіше представленими в загальній структурі правової компетентності є поведінковий компонент тощо.

На наступному етапі експериментальної перевірки МЗПВ проводилося визначення рівня правової культури визначеної категорії респондентів (категорії А, В, С) як однієї з умов ефективного управління їхнім правовим захистом щодо об'єктів ІВ. Оцінювання рівнів підготовки за кожним із компонентів правової культури здійснено нами окремо за спеціально розробленими для цього інструментами вимірювання.

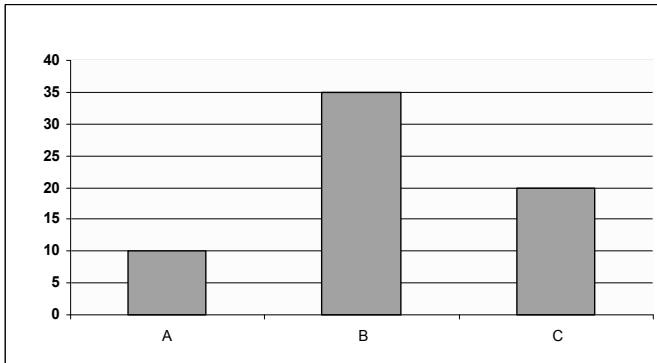

Рис. 2. Рівень правової культури слухачів УМО (категорія А), НПП УМО (категорія В), а також студентів (категорія С) на початковому етапі педагогічного експерименту

З огляду на підвищення рівня правової культури формування такої готовності нами експериментально перевірено на наступному етапі експериментальної перевірки, а саме – моніторингу результатів впровадження авторського навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ» у навчальний процес закладів ППО, що дало змогу оцінити підвищення рівня правової культури НПП та отримати кількісний показник. Для об'єктивності вимірювальних процедур загальна кількість учасників на цьому етапі педагогічного експерименту ставила 190 осіб (98 осіб – контрольні групи, 92 особи – експериментальні групи) для кожної із категорій респондентів.

За результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ», а також проведеного анкетування нами було виокремлено співвідношення обсягу здобутих знань, умінь та навичок, які опосередковано свідчать про рівні сформованості правової культури (рис. 3).

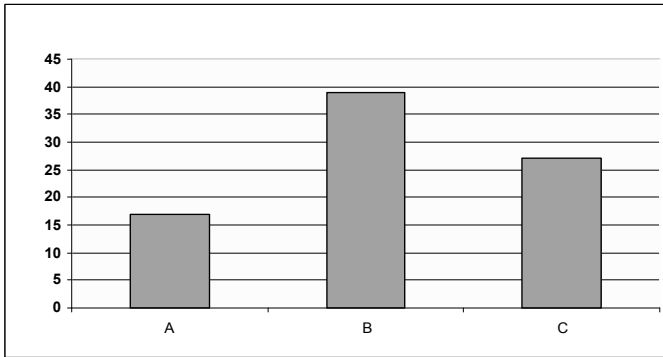

Рис. 3. Рівень правової культури слухачів УМО (категорія А), НПП УМО (категорія В), а також студентів (категорія С) за результатами впровадження навчально-методичного комплексу «Формування готовності науково-педагогічних працівників до захисту прав ІВ»

Шкалу оцінювання побудовано за принципом одержання інтегрованого результату щодо організації правового захисту НПП на об'єкти ІВ за виокремленими критеріями, що дало змогу шляхом анкетування респондентів експериментально перевірити взаємопов'язані організаційно-педагогічні умови, способи і механізми системної реалізації організаційної функції вузівського менеджменту в контексті захисту прав НПП на об'єкти ІВ (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінювання

Сутнісні ознаки	Показник (вагомість)
Науково-педагогічні працівники знають сучасні технології та правові процедури захисту прав на об'єкти ІВ	5,72
У закладі фіксуються зовнішні прояви наявності елементів формування правової культури НПП	5,72

Упроваджуються процесуальні елементи вузівського менеджменту щодо ефективної реалізації організаційної функції в напрямі підвищення правової культури НПП	11,44
Наявність цілеспрямованої навчально-методичної підтримки формування правової культури НПП	14,3
Здійснюється аналіз результатів формування правової культури НПП, що дає змогу розширити соціально-економічні партнерські відносини з освітніми організаціями та структурами, іншими навчальними закладами шляхом підвищення якості та обсягу ПП	12,87
Наявність у НПП професійної задоволеності, здатність до постійного професійного вдосконалення через навчання і ціннісне опанування правових знань, умінь та навичок, які забезпечать надійний захист інтелектуальних продуктів	8,58
Сформованість у НПП потреби в знаннях щодо здійснення надійного захисту прав на об'єкти ІВ та засвоєнні сучасного інструментарію, застосування якого забезпечить надійність такого захисту	8,58
Наявність ознак системності в організаційно-правовому аспекті особистісно-професійного розвитку НПП, застосування яких зумовлено відсутністю необхідного базису знань щодо продукування та надійного захисту ПП	10,01
Має місце використання власних розроблених ПП в управлінні закладом та поширення позитивного досвіду їх застосування	20,02

У межах такого анкетування змістовими показниками рівнів правової культури НПП є:

- *особистісний сенс у здобутті* правових знань, обізнаність, зацікавленість, свідоме ставлення до верховенства права як цінності, наявність правових установок (мотиваційно-ціннісний компонент);
- *повнота правових знань* та міцність їх засвоєння;
- *уміння здобувати, аналізувати, та узагальнювати правову інформацію*, порівнювати факти і явища, системність засвоєння (когнітивний компонент);

- *здатність реалізувати законодавчі та нормативно-правові акти у практичній діяльності, ефективність інтелектуальної діяльності, комунікативність правових відносин (поведінковий компонент).*

Критеріями виокремлення рівнів правової культури НПП з метою визначення одного із якісних компонентів науково-методичного модуля авторської моделі ми визначили такі: *перспективний рівень* (вище 82 балів); *високий рівень* (від 61 до 82 балів); *достатній рівень* (від 41 до 60 балів); *базовий рівень* (до 40 балів).

Анкетування респондентів дало змогу експериментально перевірити взаємопов'язані організаційно-правові та педагогічні умови, а також форми і механізми системної організації правового захисту НПП, що утворюють певну систему, а також є організаційно-структурними складовими авторської МЗПІВ (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінювання рівнів правової культури НПП (якісна складова)

Рівні	Результати вимірювання, проведеного в контрольних та експериментальних групах (%)					
	Вимірювання I		Вимірювання II		Вимірювання III	
	E ₁	K ₁	E ₂	K ₂	E ₃	K ₃
Перспективний рівень (вище 82 балів)	3,6	1,4	9,2	2,3	14,2	3,8
Високий рівень (від 61 до 82 балів)	12,4	7,4	18,3	9,4	20,2	10,6
Достатній рівень (від 41 до 60 балів)	25,2	35,7	32,2	37,6	35,4	38,2
Базовий рівень (до 40 балів)	57,8	55,5	40,3	50,7	30,2	47,4
Середній показник підвищення ефективності організації правового захисту НПП на етапі експериментальної перевірки впровадження авторського навчально-методичного комплексу» становить 12,8 %						

На цьому етапі педагогічного експерименту опосередковано ми здобули підтвердження виявленим організаційно-педагогічним умовам менеджменту формування правової культури НПП як складової авторської МЗППВ і довели їх доцільність за умов, що реалізовано системність, комплексність, інтегративність у процесі виявлення та узагальнення цих умов, а саме:

- адаптація НПП закладів ППО до умов правового суспільного розвитку;
- сформованість системного бачення проблеми управління формуванням правової культури НПП у контексті правового захисту НПП на об'єкти ІВ;
- акцентування уваги на правовому менеджменті як регулятивному інструментарії упорядкування управлінських впливів і формалізації сталих правових відносин у сфері захисту та комерціалізації прав ІВ з урахуванням вимог чинного законодавства;
- обґрунтування управління формуванням правової культури НПП як необхідності та умов системного захисту прав НПП у сфері ІВ;
- оволодіння НПП закладів ППО системою правових знань щодо захисту прав на об'єкти ІВ;
- постійне оновлення та збагачення знань НПП закладів ППО в такому змісті й обсязі, що шляхом керованості означених процесів забезпечує високий рівень сформованості їхньої правової культури;
- застосування методів соціально-педагогічної регуляції (комфортні умови інтелектуальної діяльності НПП) тощо.

Підвищення ефективності управління правовим захистом НПП на ОІВ, зокрема ефективної реалізації функцій такого захисту з метою підвищення якісної складової, потребує застосування сучасних технологій, впровадження об'єктивних і достовірних методів оцінювання такої ефективності, а також визначення показників та індикаторів. Водночас ефективність реалізації функцій такого захисту НПП опосередковано залежить від часу, витраченого на з'ясування особливостей такого захисту й актуальним є в конкретний термін часу, виходячи з організаційного аспекту її здійснення.

Аналіз особливостей сфери НППД у закладах ППО свідчить, що необхідно враховувати розвиток ІТ-технологій, які розширюють можливості координування правових процесів. Зокрема, «... це простежується в процесі прикладного вирішення проблем щодо використання різних модифікацій програмних продуктів, розміщених у мережі Інтернет. Інтернет, як

нова гнучка інфраструктура, забезпечує вищу мобільність нововведень у правовій сфері, а зокрема у використанні НПП нових програмних продуктів, що призводить до зниження витрат, зростання продуктивності ІД на рівні окремих сегментів їхньої діяльності тощо» [3].

Авторський програмний продукт (засіб) «Legal Office» є сучасним інструментальним засобом автоматизації регламентованого консультування працівників освітньої сфери, зокрема НПП, щодо правових питань різних напрямів їхньої професійної діяльності. Інтегровані в ньому за допомогою ІТ-технологій різні види правових процесів реалізуються в новій якості в межах нової гнучкої ринково мережевої інфраструктури, яка:

- розширює їх межі та масштаби;
- знижує ступінь асиметричності правової інформації;
- оптимізує час отримання правової послуги;
- сприяє активному поширенню нововведень у законодавчій та

нормативно-правовій сфері регулювання правових відносин тощо.

За таких умов реалізацію організаційно-координаційної функції здійснення правового захисту НПП на об'єкти ІВ покладено саме на програмний засіб «Legal Office», зростаюча кількість звернень до послуг якого (вибірка була зроблена за січень–червень 2015 р.) в онлайн-режимі свідчить про його актуальність та попит в освітньому середовищі, а також економію часу на отримання достовірної послуги у сфері ІВ (рис. 4).

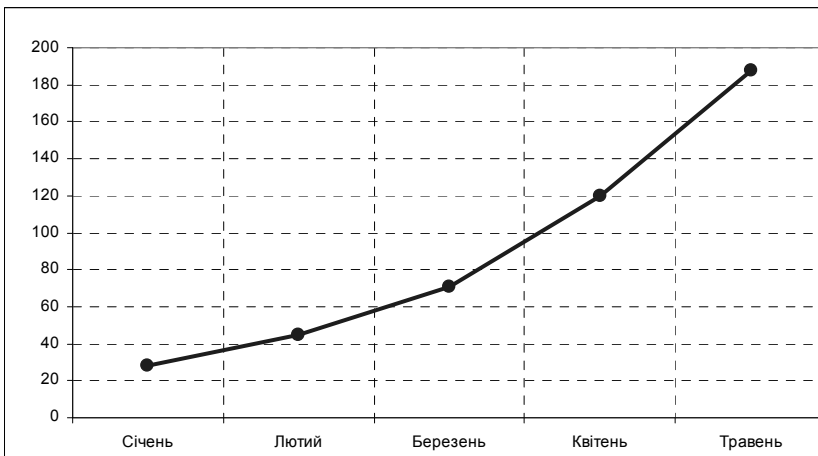

Рис. 4. Реалізація організаційно-координаційної функції правового захисту НПП на об'єкти ІВ в онлайн-режимі (програмний засіб «Legal Office»)

Застосовуючи спосіб *ланцюгових підстановок*, а також *відносних різниць*, нами було визначено низку умовних величин результативного показника (ВМ, НМК, Legal Office, ПК НПП, УЗ), які поетапно враховують зміну кожного з них, припускаючи, що інші фактори є незмінними. Порівняння результативного показника *до* та *після* заміни рівня того чи іншого показника нейтралізує (елімінує) вплив усіх інших факторів, крім одного, та уможлиблює визначення впливу останнього на приріст результативного показника. При цьому насамперед підлягають заміні якісні параметри, далі – структурні, в останню чергу – кількісні (рис. 5).

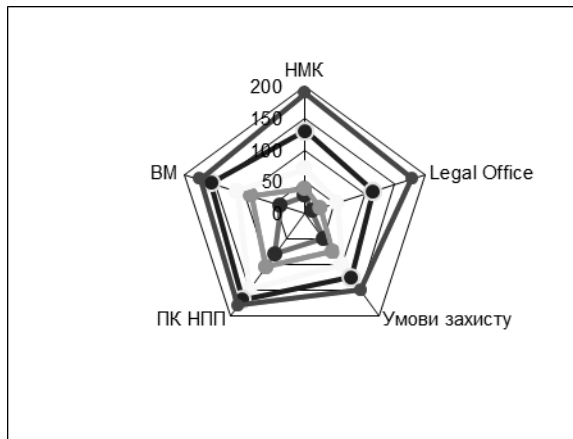

Рис. 5. Графічна інтерпретація визначення сумарної ефективності впровадження авторської МЗППВ

За результатами експериментальної перевірки ефективності реалізації авторської моделі управління правовим захистом НПП закладів ППО на ОІВ на різних етапах педагогічного експерименту, враховуючи ступінь невизначеності формалізації окремих показників, підвищення ефективності управління перебуває в межах 12–29 % (у кількісному та якісному вимірюванні), а середній вибіркового показника її збільшення становить близько 20,5 %. Такий результат ми вважаємо позитивним, оскільки згідно з досвідом розроблення та впровадження інноваційних систем, методів і технологій його значення перебуває в межах 15–30 %.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Отже, одержані результати експериментальної перевірки моделі управління правовим захистом НПП закладів ППО в умовах відкритості освітніх систем дали змогу визначити важливість результатів авторського дослідження. Показник підвищен-

ня ефективності такого управління (20,5 %) на основі з'ясування стану правового захисту ІВ науково-педагогічних працівників в умовах розвиненого інформаційного середовища, визначення концептуальних підходів до управління захистом прав НПП на об'єкти ІВ, а також наявних результатів наукового обґрунтування змісту та сутності управління захистом прав ІВ та експериментальної перевірки й аналізу ефективності впровадження моделі управління захистом прав інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників відповідає загальноновизначальному критерію оцінювання педагогічних систем.

Список використаних джерел

1. *Блейк Р.* Научные методы управления / Р. Блейк, Дж. С. Моутон [пер. с англ.]. – К. : Наукова думка, 1990. – 247 с.
2. Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/IPUKRAINE_LR.pdf
3. *Солдатенко М. М.* Проблеми пізнавальної діяльності в умовах неперервної освіти: інформаційний аспект / М. М. Солдатенко // Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти : монографія / за ред. М. М. Солдатенко, О. М. Семенов. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. – С. 96–100.

References

1. Bleyk R. Nauchnyie metodyi upravleniya / R. Bleyk, Dzh. S. Mouton [per. s angl.]. – K. : Naukova dumka, 1990. – 247 s.
2. Rozvitok i zahist intelektualnoyi vlasnostiI v Ukrayini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://sips.gov.ua/IP UKRAINE_LR.pdf
3. Soldatenko M. M. Problemi piznavalnoyi diyalnosti v umovah neperervnoyi osviti: informatsiyinyi aspekt / M. M. Soldatenko // Rozvitok pedagogichnoyi maysternosti vikladacha v umovah neperervnoyi osviti : monografiya / za red. M. M. Soldatenko, O. M. Semenog. – Gluhiv : RVV GDPU, 2008. – S. 96–100.

Александр Васильевич Исаенко
соискатель ученой степени Иститут педагогики НАПН Украины
E-mail: legoffice@mail.ru

Исаенко А.В.
**ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ
ЗАЩИТОЙ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ**

Аннотация

Доказано педагогическую целесообразность выявленных и определенных концептуальных положений по управлению защитой прав научно-педагогических работников учреждений последипломного педагогического образования на объекты интеллектуальной собственности, проанализирована эффективность внедрения модели управления защитой прав этой категории работников на объекты интеллектуальной собственности в контексте развития рыночно-общественных отношений.

Ключевые слова: учреждения ППО, научно-педагогические работники, системный подход, объекты интеллектуальной собственности, педагогический эксперимент.

Aleksandr Vasilyevich Isayenko
Institute of Pedagogy NAPS Ukraine

Isayenko A.
**EFFICIENCY OF IMPLEMENTATION MANAGEMENT
MODEL PROTECTION OF INTELLECTUAL VLASNOSNOSTI
TEACHING STAFF**

Abstract

In the article pedagogical appropriateness of identified and defined of the conceptual ideas on management of the protection of rights of academic staff of institutions of postgraduate pedagogical education on object of intellectual property is reduced, the effectiveness of implementation of management model of protection of this category of workers on object of intellectual property in the context of a market public relations is analyzed.

Key words: institutions of postgraduate pedagogical education, academic staff, systematic approach, an object of intellectual property, pedagogical experiment.